Minder om Herluf Trolle og Birgitte Gjøe - perler, hår og harnisk

21.06.15 rettet 21.01.16

Da håndværker var i gang med et restaureringsarbejde i Herlufsholm kirke brød de igennem sidemuren til hvælvingen under Herluf Trolle og Birgitte Gøjes monument. En af murerne krøb halvt igennem hullet og tog det der lå på kisten han kunne nå. Det var Herluf Trolles kiste og det han fik fat i var en sværdskede med sølvbeslag. De havde faktisk slet ikke fået tilladelse til at forstyrre Herluf og Birgittes gravfred, men nu hvor det var sket, ønskede direktøren for Mindesmærkernes Bevaring, at der skulle ske en sagkyndig undersøgelse af det fundne og en passende restaurering af kisterne. Var dette foregået fornyligt ville det videre forløb have udmundet sig i massiv mediedækning og en dokumentar, som ville have fået bedste sendetid.

Året var 1884. To lidt klodsede håndværkere gjorde efterfølgende klar til eksperterne ved at åbne den oprindelige nedgang til gravhvælvingen. Kisterne var skrøbelige, murernes adfærd beskrevet som hensynsløs og resultatet blev derefter. Låget på Herluf Trolles kiste smuldrede og der blev flyttet lidt rundt med skeletdele. Godt var så at eksperterne tog over og registrerede det hele, ordnede genbisættelse i nye kister og udgav i 1897 en bog med illustrationer ”Minder om Herluf Trolle og Birgitte Gjøe”.

Herluf Trolle lå på et lag humle i en blykiste som lå i en trækiste som var overtrukket med læder. Hans skelet blev grundigt undersøgt, og efter målingerne af hans knogler kom man frem til at han havde været ca. 185 cm. høj. Der var ikke tegn på nogen beskadigelse på knoglerne – det siges også at såret som han fik i søslaget den 4. juni 1565 var ubetydeligt, og at det var nok blodforgiftning der tog livet af ham 3 uger senere. Herluf Trolle blev 49 år.

Herluf Trolles kranie kiggede de også på; smukt i formen og stadig med blonde hår på tindingerne og blonde skæghår på underkæben. Noget af hans hår blev taget fra til udstilling bag glas i en lille ramme. Hans to flotte fuldstændige tandrækker var til at være misunderlig over. Han kunne sagtens have givet os et blændende smil på sit portræt. I dag ville kraniet være blevet printet ud i plastik og en 3d model af hans hoved lavet med hår og skæg med den helt rigtige farve og munden lige så åben at tænderne ville blinke hvidt i al deres fuldkommenhed. Hår og tænder ville selvfølgelig også have undergået alle mulige undersøgelser, så Herlufs helbredshistorik kunne sige noget om arvelige sygdomme, spisevaner osv.

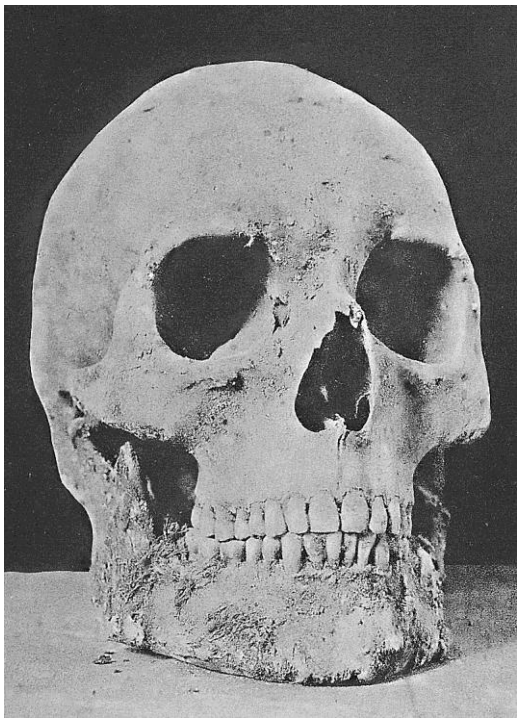

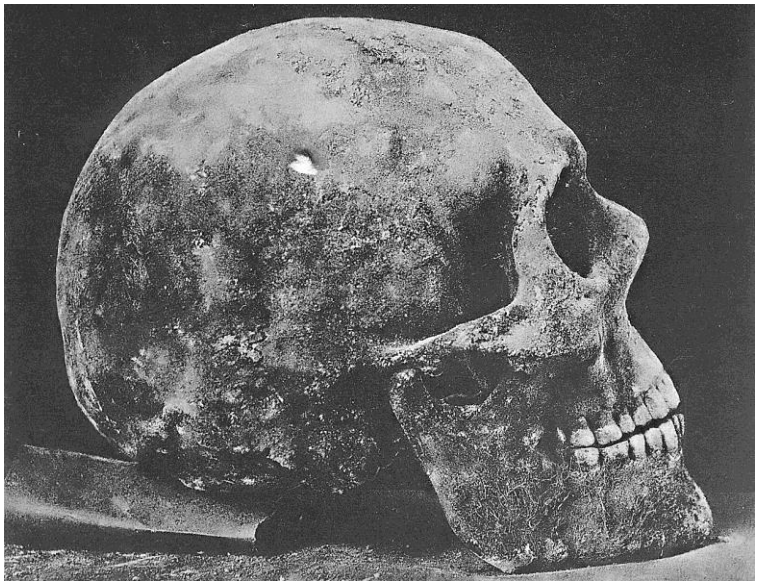

Herluf Trolle

Birgittes kiste viste sig at være fuldstændig opløst indvendig og hendes skelet lå faldet ned mellem de murede bænke, som kisten stod på. Hun havde ligget på en dunfyldt pude med blåstribet betræk, og med hovedet på en pude fyldt med humle. Hun blev også undersøgt og målt. Birgitte har været ca. 168 cm. høj. Hendes kranie var endnu overtrukket med en brun animalsk skorpe, der hindrede dets nøjagtige undersøgelse og udmåling. Alle hendes tænder var til stede med undtagelse af de to visdomstænder i højre side, som aldrig var vokset frem. Birgitte Gøje døde i juli 1574 og blev ca. 63 år.

Nye kister blev lavet til Herluf Trolle og Birgitte Gøje, med nøjagtig samme form, og betrukket med læder som de oprindelige. Tilsvarende skete med Herlufs bror Børges grav. Hans sværd og et sølvkors blev taget op af håndværkene, men kisten holdt bedre til deres roden rundt og blev ikke siden åbnet. I dag står Herluf og hans 15 år ældre bror Børge Trolles rustninger og sværd i glasmontre bag ved alteret. Herlufs hår ligger også i montren, som en lidt makaber kropslig kuriositet. Ved siden af er udstillet 600 bittesmå perler fra en messehagel af rødgyldent fløjl som Birgitte havde baldyret til kirken. Denne type perler blev solgt pr. vægt til den slags. Håret og perlerne sammen, som en slags ”his and hers”, virker rørende intim, og smuk i deres fælleskab 450 år senere. De var blevet gift i 1544 og fik godt 20 år sammen.

Herluf Trolles hår og Birgitte Gøjes perler

Herluf og Birgitte havde rig mulighed forud for deres eget bryllup at lære hinanden at kende, for Børge Trolle, bror til Herluf, var blevet gift i 1539 med Pernille Gøje, søster til Birgitte. Børge var 38, medens Pernille som havde været enke i ti år var 33. Hun havde stået ung brud til sin første vielse, og havde fået sit første barn som 19 årig, en søn Ebbe, og året efter en datter Mette, som menes død som barn. Børge og Pernille fik ingen børn sammen. Pernille døde i 1552 og brystfiguren, med hovedet modeleret over en dødsmaske, var oprindelig malet og "klædt på" med en fløjlskåbe. Sebastian Olden-Jørgensen mener at det er en myte og hovedet kunne være af hvem som helst. Der er dog ingen tvivl om at hovedet er samtidigt, og af huens stil er det tydeligt at det fremstiller en adelskvinde. Pernille blev begravet ved Torbenfeldt, det gods Gøje søstrenes mor Mette Bydelsbak havde arvet. Pernille var allerede nævnt på sin første ægtemand Anders Galts gravsten i Gunderslev kirke.

Pernille Gøje

Birgitte havde stået for ligsten til sin bror Axel i 1543 og i 1560 til sin far Mogens Gøje, død 1544, med begge hustruer. Sidste, meget flotte ligsten, ligger i Voldum kirke. Birgittes mor, Mette Bydelsbak, var død i Næstved i 1513 og begravet her ved Gråbrødre kloster. Byejendommen "Gøjernes Gård" var stadig i familiens eje efter faderen Eskild Gøjes død i 1505. Mogens Gøje skrev i sit testamente fra 1514, at han også skulle begraves her og klostret ville få 100 mark, og "*sin bedste hest og sit harnisk, som han plejede at ride ude i*". Sådan var skikken for adelsmændene i den katolske tid. Kirken modtog gaven og solgte hesten og harnisk videre. Mogens Gøje erklærede sig imidlertid åbenlyst lutheraner allerede i 1526, og fik sit sidste hvilested i Voldum. Flot er han, iført sit harnisk på ligstenen, med en lanse i højre hånd og i venstre et skjold prydet med Gøjevåbnet. Det menes at Mette blev flyttet til Gunderslev kirke efter reformationen. Hendes gravsten, som ligger tildækket i koret er enten tilvirket eller omgjort, "restylet", omkring 1550 med udhugget personfigur.

Mette Bydelsbak, Mogens Gøje og Margrethe Sture, Voldum kirke

Børge Trolle og Pernille Gøje ligsten

Ligstenen i Herlufsholm for Børge og Pernille, har i flere århundreder været noget af et mysterium, for den er prydet med begge søskendes valgsprog. Der har været fremsat flere forklaringer på hvordan den sag hang sammen. Sebastian Olden-Jørgensen har i sin nye bog "Herluf Trolle – adelsmand, kriger og skolestifter" optrevlet stenens oprindelse, og vej til Herlufsholm. Ligstenen viser sig at have været Herluf Trolle og Birgitte Gøjes, bestilt midt i 1550-erne til at blive lagt i Skt. Olais kirke i Helsingør. Årstallet antager jeg, fordi det virker utænkeligt at de ville have bestilt en ligsten til Birgittes forældre i 1560, med alle Mogens Gøjes 16 anevåben og 8 hvert for moderen og stedmoderen, for selv kun at vise 4 hver til dem selv. Desuden ville dragten kvindefiguren er iklædt, være på vej ud af moden i 1560-erne, og vi ved at ligsten blev fremstillet med tidstypiske modedragter. Det må også siges at det var lidt usædvanligt at bestille en ligsten medens begge ægtefæller levede. Stenen blev sandsynligvis lagt i Skt. Olais kirke i forbindelse med Herluf Trolles død i 1565, hvor Birgitte Gøje fik ophængt en mindetavle for ham i 1568 m.m.

Jacob og Børge Trolle, Nørra Åsum kirke, Skåne

Børge døde 70 år gammel på Jungshoved i 1571, men blev som omtalt bisat i Herlufsholm kirke. Han var allerede mindet på en ligsten sammen med sin far Jacob Trolle, som døde i 1546. C. A. Jensen, kaldte i sin bog om danske adelige ligsten, stenhuggeren for en "østdansk fusker", og den er temmelig naiv i udførelsen. Så Børge Trolle havde allerede en ligsten, og det er måske derfor Birgitte Gøje ikke følte nødvendigheden af at bestille en ny til søsteren og svogeren. Imidlertid mente Arild Hvidfeldt, nevø til Børge og Herluf og skoleherre på Herlufsholm fra 1583, ikke at det var tilstrækkeligt. Han købte Herluf Trolle og Birgitte Gøjes ligsten fra Skt. Olai kirke for 50 rigsdaler i 1584, og fik den fragtet ned til Herlufsholm. Våbenskjoldene for søskendeparrene på ligstenen passede jo, og valgsprogene var også relevant for Herlufsholm, så med tilføjelsen af Børge og Pernilles data var det en flot løsning.

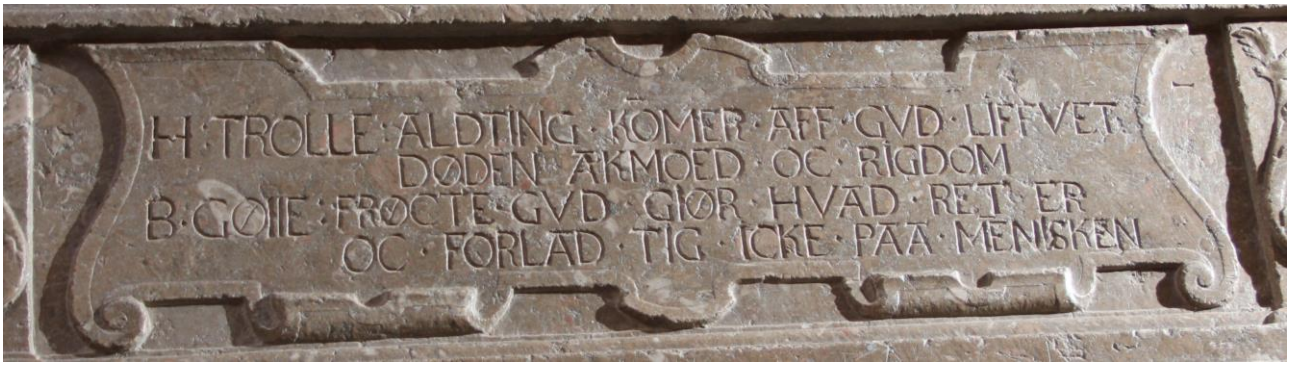

Børge Trolles rustning blev lavet i 1538 i Sydtyskland, og flot er den med mange ciseleringer. Den vejer ca. 27 kilo. Til det skal lægges vægten af det øvrige udstyr, som var nødvendig for at fuldende sådan en krigsmundering. Kristoffer Gøye, halvbror til Birgitte og Pernille, begravet i Gunderslev kirke i 1584 fik både en ligsten og et fritstående epitafie til minde. Han er begge steder i rustning. Det er en meget flot statue, og i fuld figur får man det med man ser ikke på ligsten og malede epitafier, ryggen. Tydelig er det, at ringbrynjen som Kristoffer bærer under pladerustningen, som har gjort at vægten af alle komponenterne samlet har været betydelig, har krævet "sin mand".

Kristoffer Gøje, Gunderslev kirke

Børge Trolles rustning Herluf Trolles rustning

Herlufs rustning vejer lidt mindre og er uden dekoration. Begge rustninger har haft lansestøtter, der hvor man kan se hullerne i brystet, og det er meget tænkeligt at det netop var de rustninger, brødrene brugte til dystridtet ved Frederik II's kroningsfestligheder i 1559. Til syvårskrigen udnævnte kongen Herluf Trolle til øverste admiral. Han fik et nybygget krigsskib, Jægermesteren med mandskab på hele 1100 mand og 83 kanoner. Herluf var med i flere store søslag, og ved det sidste stod han, admiralen, ifølge en svensk officer, let genkendelig på dækket på Jægermesteren "*i blåt harnisk, med en brunsvigsk hat og fjerbusk*". Han blev skudt i armen og i låret uden det gik særlig meget ud over rustningen. Hvis det er den han blev skudt i, for

en ridder kunne eje flere rustninger, og det kunne tænkes at Herluf også gjorde. Det må næsten være Birgitte Gøje, som har sørget for at hendes mands og svogers rustninger blev på Herlufsholm. På dette tidspunkt vides, at de kunne blive givet til familiemedlemmer eller stillet i kirken. Ikke som i katolsk tid givet til kirken og solgt videre, men til at blive og stadigt værende ejet af den afdøde. Trollerustningerne er dog de eneste i dag som er udstillet på denne måde.

Herluf Trolles sværdskede

Ved rustningerne står der to sværd, Herlufs og Børges. Når de står der får man det indtryk, at sværdene har været brugt sammen med rustningerne. Dette er dog meget usandsynligt. Sværdene er for spinkle, og det mest sandsynlige er, at disse våben er blevet båret til deres civile dragter. Typemæssig hører Børges sværd til 1560-erne. Herlufs menes tidligere, muligvis at være en gave fra hans hustru i forbindelse med deres bryllup. Trolleslægten anvendte en troldefigur vendt mod venstre på deres våbenskjold, og som hjelmfigur et trold/narrehoved.

Fra messehagel parret gav til Skt. Olai kirke, Helsingør 1560

Disse slægtskendetegn gik igen på gravminder, stolegavle i kirkerne, bog exlibris osv. Alt efter kunstner og materiale fik de forskellig form. Hjelmfiguren er kommet med i dekorationen både på Herlufs sværdskede og på sværdets håndfæste. Troldefiguren ses på skjoldet på ligstenen, vendt a´ courtoisie, dvs. i høflighed mod hustruen Pernille. Ligeledes på messehaglen.

Herluf Trolle, #natmus